

ارزیابی قابلیت دسترسی پارک‌های تفریحی برای افراد دارای معلولیت؛ مطالعه موردی: ناحیه سوم، شهر کابل

پوهنیار علی کیهان ستانکزی^۱، پوهنیار محمد کامل حلیمی^۲، سمیع الله رستمی^۳
^{۱،۲،۳} د پارتمنت طراحی و برنامه‌ریزی شهری، پوهنځی انجنیري، پوهنتون کابل، کابل، افغانستان
ایمیل: kaihn01100@gmail.com

چکیده

پارک‌های تفریحی یکی از عناصر اساسی شهرها هستند که در بهبود ارتباطات اجتماعی و کیفیت زندگی نقش کلیدی ایفا می‌کند؛ با نظر داشت این واقعیت، معلولین به علت وجود موانع فزیکي و اجتماعی، در استفاده از این مکان‌ها با مشکلات جدی روبرو هستند. هدف این تحقیق، بررسی میزان دسترسی پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل برای معلولین و تشخیص موانع موجود می‌باشد. این تحقیق به اساس هدف، از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از رویکرد ترکیبی کمی-کیفی استفاده شده است. داده‌های کمی از طریق مشاهده میدانی سیستماتیک بر اساس چک‌لیست استانداردهای قانون آمریکایی‌های دارای معلولیت (ADA) و داده‌های کیفی با استفاده از مصاحبه با ۲۹ نفر جمع‌آوری شدند. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد که اوسط دسترسی این پارک‌ها (۵۴٪) است؛ به‌طوری‌که باغ‌وحش دارای بهترین وضعیت (۶۳،۳٪) و پارک چمچمه دارای بدترین وضعیت (۴۵،۶٪) از لحاظ تطابق با استانداردها هستند. مشکلات کلیدی این پارک‌ها دروازه‌های نامناسب، رمپ‌های غیراستندرد، عدم موجودیت تشناب‌های مخصوص معلولین و موانع ذهنی-اجتماعی می‌باشند. این نتایج نشان‌دهنده‌ی نیاز به بهبود زیربناها و طراحی همه‌شمول پارک‌ها می‌باشد.

واژه‌های کلیدی افراد دارای معلولیت؛ استانداردهای دسترسی پذیری (ADA)؛ پارک‌های شهری؛ طراحی همه‌شمول؛ عدالت فضایی

Accessibility Assessment of Recreational Parks for People with Disabilities: A Case Study of District 3, Kabul City

Ali Kaihan Stanikzai¹, Mohammad Kamil Halimee², Samiallah Rustami³

^{1,2,3}Kabul University, Faculty of Engineering, Department of Urban Design and Planning, Kabul, Afg
Email: kaihn01100@gmail.com

Abstract

Public parks serve as essential urban assets, fostering social connectivity and improving overall quality of life. However, individuals with disabilities continue to face significant hurdles in accessing these spaces due to persistent physical and social barriers. This research evaluates the accessibility of parks in District 3 of Kabul and identifies the specific obstacles encountered by disabled citizens. Adopting a descriptive-analytical framework, the study employs a mixed-methods approach. Quantitative data was gathered through systematic field observations based on Americans with Disabilities Act (ADA) standards, while qualitative insights were derived from interviews with 29 participants. The analysis reveals an average accessibility score of 54% across the surveyed parks; Kabul Zoo demonstrated the highest compliance (63.3%), whereas Chamchama Park recorded the lowest (45.6%). Critical deficiencies identified include poorly designed entrances, substandard ramps, the absence of accessible restrooms, and prevailing socio-psychological barriers. Ultimately, these findings underscore a pressing need for infrastructural upgrades and the integration of universal design principles in urban planning.

Keywords Spatial Justice; Disability; Parks; ADA Accessibility Standards; Inclusive Design

اړخ: ستانکزی، ع.؛ حلیمی، م. ک. و رستمی، س. ا. (۱۴۰۵). ارزیابی قابلیت دسترسی پارک‌های تفریحی برای افراد دارای معلولیت؛ مطالعه موردی: ناحیه سوم، شهر کابل. مجله علمی-تحقیقی علوم طبیعی پوهنتون کابل، ۱۹-۱۰، ۱۹-۱۰.

<https://doi.org/10.62810/jns.v9i1.523>

مقدمه

الحمد لله رب العالمين و الصلوة و السلام على سيد المرسلين و على آله و أصحابه أجمعين.

معلولیت به عنوان یک مشکل جسمی و حسی، نه تنها بر کیفیت زندگی افراد تأثیر می‌گذارد، بلکه مانع مهمی برای توسعه پایدار جوامع محسوب می‌شود. به اساس گزارش بانک جهانی (World Bank, 2023)، بیش از یک میلیارد نفر (تقریباً ۱۶٪ نفوس جهان) دارای نوعی معلولیت هستند؛ این امر در اصل نشان‌دهنده‌ی آن است که باید به نیازمندی‌های این قشر عظیم از جامعه توجه صورت گیرد.

همچنین، جمعیت افراد دارای معلولیت در کشورهای جنگ‌زده بیشتر می‌باشد؛ به‌طوری‌که در افغانستان گزارش کمیسیون مستقل حقوق بشر و مطالعات بنیاد آسیا نشان می‌دهد حدود ۱۳ تا ۱۴ فیصد از نفوس کشور (تقریباً ۴,۵ میلیون نفر) معلول هستند؛ ارقامی که به‌علت جنگ‌های طولانی‌مدت همچنان رو به افزایش است (نیکزاد، ۱۴۰۰؛ The Asia Foundation, 2020).

با این حال، سازمان جهانی صحت معلولیت را فراتر از یک مشکل و محدودیت جسمی دانسته و آن را زمانی قابل احساس می‌داند که موانع فیزیکی و اجتماعی، مانع حضور فرد دارای معلولیت در جامعه شوند (WHO, 2022).

از سوی دیگر، مفهوم دسترسی که سازمان ملل آن را توانایی رسیدن و استفاده عادلانه از محیط خدمات می‌داند، نقش کلیدی در این بحث دارد (UN Department of Economic and Social Affairs, 2006). ساحات سبز یا پارک‌ها یکی از مهم‌ترین این محیط‌های می‌باشند که وزارت شهرسازی و مسکن آن‌را مکان طراحی‌شده‌ای معرفی می‌کند که همه‌ی مردم به گونه یکسان به آن دسترسی داشته باشند (وزارت شهرسازی و مسکن، ۲۰۱۹). باوجود موجودیت تعداد زیادی از معلولین در افغانستان و تأکید قانون حقوق و امتیازات افرادی دارای معلولیت، اکثریت عناصر پارک‌های شهری مطابق نیازهای این قشر طراحی نشده‌اند و این پارک‌ها به علت موجودیت موانع فیزیکی؛ مانند نبود رمپ و پیاده‌روهای مناسب و همچنین موانع اجتماعی مانند طرز تفکر منفی و تبعیض عملاً برای معلولین غیرقابل استفاده می‌باشد. در نتیجه این فضاها دیگر محیطی برای تعامل اجتماعی و بهبود سلامت روان محسوب نمی‌شوند و مستقیماً باعث به حاشیه راندن و نقض حقوق شهروندی معلولین گردیده است.

ارزیابی ادبیات پیشین نشان می‌دهد که دسترسی همه‌شمول به پارک‌ها و ساحات سبز، موضوعی پراهمیت در سطح منطقه و جهان بوده و تحقیقات زیادی در این مورد انجام پذیرفته است. با در

نظر داشت این واقعیت، تحقیقات در ایران نشان‌دهنده خلا بزرگی میان استانداردها و حالت موجود می‌باشد، به طوری که (تقوایی، مرادی، و صفرآبادی، ۱۳۸۹) بعد از ارزیابی ۳۶ پارک اصفهان دریافتند که فقط ۲,۸٪ از پارک‌ها دارای وضعیت مناسب هستند. همین‌طور تحقیقی دیگر که در تهران توسط (رفیع زاده، ۱۴۰۰) انجام شده است، نشان می‌دهد که پارک‌ها، دروازه‌های ورودی و راه‌های دسترسی خوبی ندارند و (کرکه آبادی و میرزایی، ۱۴۰۰) با ارزیابی پارک نبوت کرج دریافت‌اند که تنها ۳۰٪ معیارها رعایت شده است. تحقیق احمد زاده، مکانی بناب و غفاری (۱۳۹۳) در تبریز نیز نشان می‌دهد که تنها ۳۸٪ از وضعیت پارک‌های همسایگی با استانداردها مطابقت دارد.

گذشته از ایران، دیگر کشورهای منطقه نیز مطالعاتی در ارتباط داشته‌اند و نتایج آن وضعیت‌های مشابهی را گزارش می‌دهد. تحقیقی که در کشور ترکیه توسط گونگور و همکاران^۱ (۲۰۱۶) انجام پذیرفته و پارک بیرلیک در قونیه را بررسی نموده است، نشان‌دهنده‌ی عرض کم پیاده‌روها و نبود رمپ‌ها می‌باشد. تحقیقی دیگری که توسط گونگور و آریسوی^۲ (۲۰۲۳) در آنقره صورت گرفته، سطوح ناهموار و نبود علائم لمسی را به عنوان مشکلات اصلی گزارش داده است. در عراق ترحونی و همکاران^۳ (۲۰۲۵) نشان داده است که در پارک مناره اربیل، رمپ‌ها و پارکینگ‌ها کمتر از ۵۰٪ با نیازها انطباق دارند و در عربستان هدیل ر. بخش و همکاران^۴ (۲۰۲۴)، در نتیجه تحقیق خویش، نامناسب بودن شیب پیاده‌روها را برای استفاده‌کنندگان ویلچر گزارش داده‌اند. حتی در اروپا، پوگلاوچ و همکاران^۵ (۲۰۲۳) طی تحقیق خویش در کرواسی تأثیر شیب پیاده‌روها را بر ضربان قلب استفاده‌کنندگان ویلچر مورد بررسی قرار داده است؛ همچنین تحقیقی که توسط وینوفسکا-هچیاک و همکاران^۶ (۲۰۲۲) در پولند انجام شده، نشان می‌دهد که با وجود مشکلات جسمی، معلولین علاقه زیادی به حضور اجتماعی دارند.

در خصوص شهر کابل، تحقیق مُشکانی و اونو^۷ (۲۰۲۱) با استفاده از تحلیل‌های GIS نشان داده است که در توزیع و دسترسی به ساحات سبز عامه در این شهر، بی‌عدالتی شدید وجود دارد و نسبت پارک به هر نفر نسبت به استانداردهای جهانی به شدت کم است. باوجود این مسایل، محور اصلی این تحقیق

^۱ Güngör

^۲ Güngör & ARISOY

^۳ Tarhuni

^۴ Hadeel R Bakhsh

^۵ Lepoglavec, Papes, Lovric, Raspudić, & Nevecerel

^۶ Wojnowska-Heciak

^۷ Mushkani & Ono

بر مسئله برابری جنسیتی و امکان دسترسی زنان مربوط می‌شود و عوامل فیزیکی و اجتماعی تاثیرگذار بر دسترسی واقعی معلولین را کاملاً نادیده گرفته شده است. علاوه بر این، اقداماتی در سطح جهانی برای بهبود این وضعیت در شهر کابل انجام شده است؛ به‌طور مثال، برنامه اسکان بشر ملل متحد^۸ در گزارشی تحت عنوان «افتتاح هفت پارک عمومی در کابل»، اشاره شده است که به‌عنوان بخشی از برنامه شهرهای پاک و سبز (CGC) چندین پارک عامه در نواحی مختلف کابل بهسازی شده است که شامل بهسازی پیاده‌روها، ساحات سبز و تجهیزات پارکی می‌باشد. هرچند که این برنامه بر کیفیت و همه‌شمولی ساحات عامه توجه دارد، اما در گزارش شده به‌طور مشخص به معیارهای دسترسی برای معلولین؛ مانند رمپ‌ها، عرض پیاده‌روها یا تجهیزات مناسب توجه صورت نگرفته؛ این نکته خلأیی را نشان می‌دهد که نیاز به بررسی میدانی دارد.

خلا تحقیقاتی‌یی که در نتیجه مرور ادبیات گذشته به‌دست می‌آید، نشان می‌دهد که مطالعات گذشته بیشتر بر جنبه‌های فیزیکی تمرکز داشته‌اند و هیچ یک از تحقیقات گذشته به ابعاد اجتماعی، روانی و تجربیات واقعی افراد توجه نداشته‌اند. علاوه بر آن هیچ تحقیقی همه‌جانبه‌یی در مورد بررسی میزان دسترسی پارک‌ها برای افراد دارای معلولیت در کابل انجام نشده است.

بنابراین، این مطالعه در تلاش می‌باشد تا با استفاده از شیوه ترکیبی کمی-کیفی این خلأها را رفع نماید. هدف اساسی این مطالعه، بررسی سطح دسترسی پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل برای افراد دارای معلولیت (حرکتی-بینایی) و ارزیابی تجربیات واقعی و مشکلات عملی این افراد می‌باشد. این ارزیابی بر اساس استانداردهای قانون امریکایی‌های دارای معلولیت (American with Disabilities Act (ADA انجام می‌شود؛ قانونی که معیارهای دقیق طراحی قابلیت دسترسی را برای معلولین مشخص می‌سازد (Department of Justice, 2010).

ساحات عامه به ویژه پارک‌ها، در کشورهای جنگ‌زده‌یی؛ مانند افغانستان، نقش کلیدی در ایجاد آرامش ذهنی، کاهش فشارهای اجتماعی و فراهم نمودن زمینه برای حضور و مشارکت اقشار آسیب‌پذیر در جامعه بازی می‌کند. با این حال، با وجود تعداد زیاد معلولین در کابل، دوام وضعیت کنونی نه تنها مانع بزرگی در برابر انکشاف پایدار می‌باشد، بلکه باعث نقض حقوق شهروندی و عدالت اجتماعی این قشر می‌گردد. اهمیت این تحقیق در آن است که با برطرف نمودن خلأهای معلوماتی موجود، یافته‌های این مطالعه به‌عنوان یک سند تحقیقاتی مهم می‌تواند معلومات قابل استفاده را برای

^۸ Inauguration of Seven Public Parks in Kabul. Investing in Public Spaces

پلان‌گذاران شهری، شاروالی کابل و نهادهای بین‌المللی فراهم سازد تا زمینه برای تحقق هدف یازدهم انکشاف پایدار (SDG 11) آماده شود.

روش تحقیق

تحقیق حاضر یک تحقیق «توصیفی-تحلیلی» بوده و از نظر هدف، از نوع تحقیق «کاربردی» می‌باشد که با استفاده از شیوه ترکیبی انجام شده است. جمع‌آوری معلومات در دو بخش اصلی ثانویه و اولیه صورت پذیرفته؛ به‌طوری‌که بخش اولیه که داده‌های میدانی طی آن جمع‌آوری شد، خود دارای دو مرحله‌ی کمی و کیفی بوده است.

محققین در بخش داده‌های ثانویه از اسناد معتبر جهانی مانند گزارش‌های سازمان جهانی صحت (WHO) و استانداردهای طراحی (ADA) استفاده به عمل آوردند. علت انتخاب استانداردهای (ADA) به حیث ابزار ارزیابی، بدین ملحوظ بود که با وجود قوانین کلی حمایت از افراد دارای معلولیت در افغانستان، هنوز کودهای ساختمانی و معیارهای فنی دقیق (مانند شیب دقیق رمپ‌ها یا ابعاد تشناب‌ها) در مقررات ملی گنجانیده نشده است. ADA که یک مرجع معتبر در بخش اصول دسترسی معلولین می‌باشد و در تحقیق‌های مشابه در کشورهای روبه‌انکشاف نیز کاربرد دارد، و انتخاب آن تحقیق حاضر را بیشتر قابل قبول می‌سازد.

از سوی دیگر، معلومات اولیه از طریق اقدامات میدانی از قبیل «مشاهده میدانی سیستماتیک» و «مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته» به‌دست آمده است. در مشاهده میدانی، محققین با حضور در ساحه و استفاده از وسایلی؛ مانند (متر، آب‌ترازو و کمره عکاسی)، وضعیت موجود فیزیکی پارک‌های مورد نظر را با در نظر داشت استانداردهای (ADA) مورد بررسی قرار دادند.

چک‌لیست در نظر گرفته شده، دارای ۱۲ استاندارد اصلی بود که عبارت‌اند از: دروازه‌ها و ورودی‌های مناسب، مسیرهای ارتباطی و پیاده‌روها، رمپ‌های استاندارد، زینه‌ها، خدمات نشستن، سط‌های زباله، وسایل بازی، علائم راهنما، نکات ایمنی، فضاهای سبز، پارکینگ مخصوص و تشناب‌های عامه. در چک‌لیست متذکره، برای هر معیار، مجموعه‌ی از شاخص‌های خاص تعیین گردیده بود. در ارزیابی دسترسی‌پذیری پارک‌ها، هر شاخص بر اساس وضعیت فعلی با یکی از سه وضعیت مشخص علامت‌گذاری و وزن‌دهی شد.

مطابقت با استاندارد (a): نمره ۱ دریافت کرد.

عدم مطابقت با استاندارد (b): نمره ۰ دریافت کرد.

عدم موجودیت شواهد مربوط شاخص در آن پارک (n): این شاخص‌ها از روند نمره‌دهی خارج شده و در محاسبات کلی (مخرج کسر) در نظر گرفته نشدند تا بر نتیجه نهایی تأثیر منفی و غیرواقعی نگذارند. بر این اساس، فیصدی تحقق هر معیار در هر پارک با تقسیم «تعداد شاخص‌های همخوان (بر «مجموع شاخص‌های ارزیابی شده (مجموع a و b)» محاسبه شده و در عدد ۱۰۰ ضرب گردید. در نهایت، به منظور دستیابی به میزان کلی دسترسی‌پذیری هر پارک (C)، اوسط فیصدی ۱۲ معیار محاسبه شد و نتایج جهت مقایسه آسان‌تر در قالب جداول و نمودارهای ستونی ارائه شد.

شاخص اصلی مطابقت

$$C_i = \frac{\sum a_i}{\sum (a_i + b_i)} \times 100$$

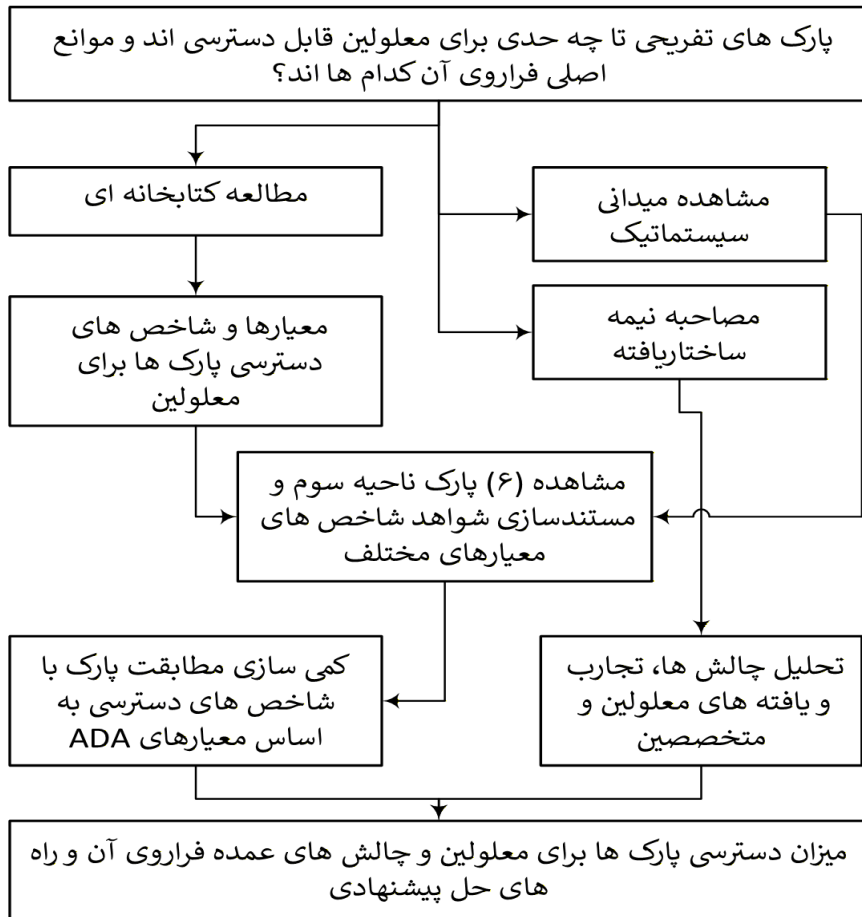
شاخص تکمیلی

$$C = \frac{1}{12} \times \sum C_i$$

جامعه‌ی آماری و شیوه‌ی نمونه‌گیری در این تحقیق، برای بخش‌های کمی و کیفی به‌گونه‌ی جداگانه و متفاوت تعیین گردید. در بخش کمی (مشاهده میدانی)، به دلیل محدود بودن تعداد جمعیت، نمونه‌گیری صورت نگرفت و هر ۶ پارک فعال در این ناحیه با روش «سرشماری» مورد مطالعه قرار گرفتند. اما در بخش کیفی (مصاحبه‌ها)، روش نمونه‌گیری به شیوه «غیرتصادفی هدفمند» بوده، به‌طوری‌که اشخاص مورد نظر برای مصاحبه افراد دارای معلولیت (حرکتی و بینایی)، متخصصین شهری و مدیران پارک‌ها در نظر گرفته شدند. و برای دسترسی به افراد دارای معلولیت از تکنیک «گلوله‌برفی» استفاده شد؛ به این ترتیب که از طریق معرفی هر مصاحبه‌شونده، فرد بعدی شناسایی می‌شد. پروسه مصاحبه‌ها تا رسیدن به مرحله «اشباع نظری» ادامه یافت و تعداد شرکت‌کنندگان در بخش کیفی از پیش مشخص نشده بود. یعنی پروسه مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که اطلاعات، مشکلات و راه‌حل‌های ارائه‌شده از سوی مصاحبه‌شوندگان به شکل تکراری درآمد و احساس گردید که دیگر معلومات یا مفاهیم تازه‌ی حاصل نمی‌شود. پروسه جمع‌آوری معلومات پس از انجام مصاحبه با ۲۹ نفر (شامل ۱۵ فرد دارای معلولیت، ۵ نفر از کارکنان، ۴ نفر از مدیران پارک‌ها و ۵ متخصص شهرسازی) متوقف شد. برای اینکه ترکیب دموگرافیکی ۱۵ فرد با معلولیت دارای تنوع بوده و نمونه جامع به‌دست آید، ترکیب آنان به این شکل بود: ۹ نفر از ویلچر استفاده می‌کردند، ۴ نفر دارای امسا یا عصای زیربغل بودند، و ۲ نفر نیز نابینا یا کم‌بینا بودند.

داده‌های کمی به‌دست آمده از پروسه‌ی مشاهده میدانی، با استفاده از محاسبات احصائیوی در برنامه‌ی اکسل تحلیل گردیدند تا فیصدی تطابق هر پارک با استانداردهای ADA و اوسط دسترسی پذیری محاسبه شود.

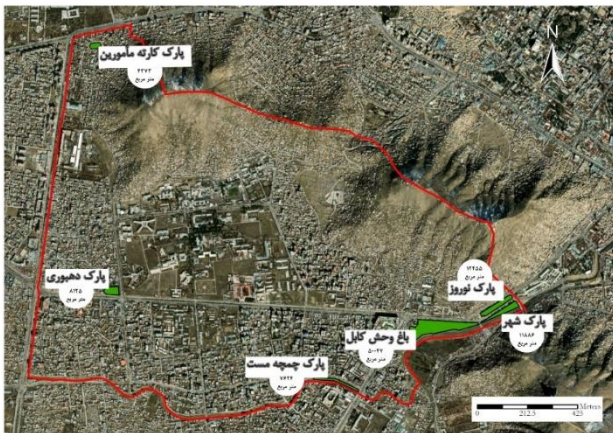
همچنین، داده‌های کیفی به‌دست آمده از مصاحبه‌ها نخست مکتوب (به متن درآورده) و بعداً با استفاده از روش «تحلیل موضوعی-روایی» کودگذاری شدند تا موضوعات اصلی شامل چالش‌های جسمی، اجتماعی و روانی شناسایی و از بطن متون استخراج گردند.

شکل ۱: چارت مراحل انجام تحقیق و چارچوب طراحی تحقیق

همچنین، محدوده‌ی تحقیقاتی این مطالعه، ناحیه سوم شهر کابل است که مساحت آن تقریباً ۵,۹۵ کیلومتر مربع می‌باشد و نفوس آن بالغ بر ۲۲۷ هزار نفر است. دلیل انتخاب این ساحه به‌حیث محدوده

تحقیق، وجود کاربری‌های مهمی نظیر پوهنتون کابل و باغ وحش و همچنین تنوع بافت جمعیتی می‌باشد (شاروالی کابل، ۱۴۰۵).

شکل ۲: ساحه تحقیق و پراکندگی پارک‌ها در محدوده مطالعه (محققین، بر اساس نقشه‌های پایه شاروالی کابل، ۱۴۰۳)

یافته‌ها

محققین در این قسمت یافته‌های خویش را در دو بخش اصلی بیان می‌دارند. به‌طوری‌که در ابتداء یافته‌های مشاهده میدانی را ارائه می‌دهند و به تعقیب آن، یافته‌های مصاحبه‌ها توضیح داده خواهد شد.

الف: مشاهده میدانی سیستماتیک که در ۶ پارک ناحیه سوم صورت گرفت، معلومات را بر اساس بررسی مستقیم ۱۲ معیار کلیدی جمع‌آوری نموده است نتایج تحلیل آن ذیلأً به تفصیل بیان می‌شود.

جدول ۱: فیصدی تطابق پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل با استانداردهای دوازده‌گانه

شماره معیارهای دسترسی‌پذیری (ADA) باغ وحش کابل پارک دهبوری پارک نوروژ کارته مامورین پارک شهر پارک چمچه‌مست						
۱	ورودی‌ها (دروازه‌ها)	٪۱۰۰	٪۷۵	٪۱۰۰	٪۵۰	٪۰
۲	مسیرها	٪۱۰۰	٪۸۶	٪۸۶	٪۵۷	٪۷۱
۳	رمپ‌ها (نشیبی‌ها)	٪۴۴	-	-	٪۳۳	-
۴	زینه‌ها	٪۶۰	٪۴۰	٪۶۰	٪۶۰	٪۶۰
۵	خدمات نشستن	٪۶۷	٪۸۶	٪۸۳	٪۷۱	٪۸۳
۶	سطل زیاله‌ها	٪۷۵	٪۷۵	٪۷۵	٪۷۵	-
۷	وسایل بازی	٪۲۵	٪۰	٪۰	٪۲۵	٪۰
۸	علائم راهنما	٪۵۰	٪۳۳	٪۰	٪۳۳	٪۰

شماره معیارهای دسترسی پذیری (ADA) باغ وحش کابل پارک دهبوری پارک نوروز کارته مأمورین پارک شهر پارک چمچه مست						
۹	نکات ایمنی	٪۷۵	٪۵۰	٪۵۰	٪۶۰	٪۵۰
۱۰	مواد گیاهی	٪۷۵	٪۷۵	٪۵۰	٪۷۵	٪۵۰
۱۱	پارکینگ مخصوص	٪۲۵	٪۲۵	٪۲۵	٪۲۵	٪۲۵
۱۲	تشناب‌های عامه	٪۲۵	٪۵۰	٪۵۰	٪۲۵	٪۲۵
اوسط کل دسترسی پذیری						
		٪۶۳,۳	٪۵۶,۳	٪۵۶,۰	٪۵۱,۶	٪۵۱,۴
						٪۴۵,۶

یافته‌های مشاهده میدانی مندرج در جدول ۱، نشان‌دهنده‌ی وضعیت نامناسب پارک‌های ناحیه سوم می‌باشد که با معیارهای دوازده‌گانه ADA به درستی انطباق ندارند. با تعمق به موضوع مشخص می‌گردد که بزرگترین نقاط ضعف مشترک در تمام پارک‌های بررسی شده عبارت‌اند از: نبود تشناب‌های استاندارد و عدم وجود پارکینگ مخصوص (که پارک‌ها ازین دید نمرات ٪۲۵ و کمتر اخذ کرده‌اند). علاوه بر این، عدم توجه به شاخص‌های حسی (همچون علایم راهنمای بریل و فرش‌های حسیه) در تمام مناطق، به طوری چشمگیری دسترسی پذیری را برای افراد نابینا کاهش داده است.

از سوی دیگر، در تحلیل شاخص‌های حیاتی حرکت (همچون دروازه‌های ورودی‌ها و رمپ‌ها)، تفاوت‌های زیادی در بین پارک‌ها به مشاهده می‌شود. در حالی که جاهایی؛ مانند باغ وحش کابل دارای دروازه‌های ورودی نسبتاً استاندارد دارند، دروازه ورودی پارک شهر و کارته مأمورین به خاطر موانع دورانی و چرخشی، عملاً برای استفاده‌کنندگان ویلچر قابل دسترس نیستند (اشکال ۳ و ۴). ارزیابی پیاده‌روهای داخلی همچنین حاکی از آن است که نبود کتاره (دستگیره) و سطح استراحت در رمپ‌ها و زینه‌ها (اشکال ۵ و ۶)، عدم دسترسی به تجهیزات رفاهی؛ مانند زباله‌دانی‌ها (اشکال ۷ و ۸)، و آسیب‌دیدگی وسایل بازی (شکل ۹) از دیگر چالش‌های مهم به حساب می‌آید. بحرانی‌ترین وضعیت در پارک چمچه مست دیده شد که علاوه بر نمرات صفر در شاخص‌های فیزیکی، به دلیل عدم وجود دیوار حفاظتی در کنار دریا، تهدیدات ایمنی جانی را برای معلولین به ایجاد می‌کند (شکل ۱۰).

شکل ۳: سطح نامناسب ورودی، پارک کارته مأمورین (راست) و ورودی دورانی، پارک شهر (چپ) (نویسنده)

شکل ۴: تابلو اطلاعاتی در مسیر، باغ وحش کابل (راست) وجود موانع در مسیر، پارک شهر (چپ) (نویسنده)

شکل ۵: نبود رمپ در کنار زینه در باغ وحش کابل (راست) و رمپ نامناسب در پارک شهر (نویسنده)

شکل ۶: ارتفاع نامناسب زینه در پارک کارته مأمورین (راست) نبود رمپ کنار زینه (چپ) پارک شهر (نویسنده)

شکل ۷: فضای نشستن سایبان دار در پارک شهر (راست) و وجود موانع در فضای نشستن باغ وحش کابل (چپ) (نویسنده)

شکل ۸: زباله‌دانی فلزی در پارک دهبوری (راست) و نبود زباله‌دانی‌ها در پارک چمچه مست (چپ) (نویسنده)

شکل ۹: تخریب شدن وسایل بازی در پارک دهبوری (راست) و پارک کارته مأمورین (چپ) (نویسنده)

شکل ۱۰: نبود دیوار محافظتی در پارک چمچه مست (راست) و ساحه محصور نشده به دلیل کار ساختمانی در پارک دهبوری (چپ)

جدول ۲: درجه‌بندی پارک‌های ناحیه سوم بر پایه فیصدی دسترسی پذیری

رتبه	نام پارک	فیصدی انطباق با معیارهای ADA	وضعیت کلی
۱	باغ وحش کابل	۶۳٫۳٪	نسبتاً قابل قبول
۲	پارک دهبوری	۵۶٫۳٪	نیازمند مداخله
۳	پارک نوروز	۵۶٫۰٪	نیازمند مداخله
۴	کارته مأمورین	۵۱٫۶٪	ضعیف
۵	پارک شهر	۵۱٫۴٪	ضعیف
۶	پارک چمچه مست	۴۵٫۶٪	بحرانی و نامناسب

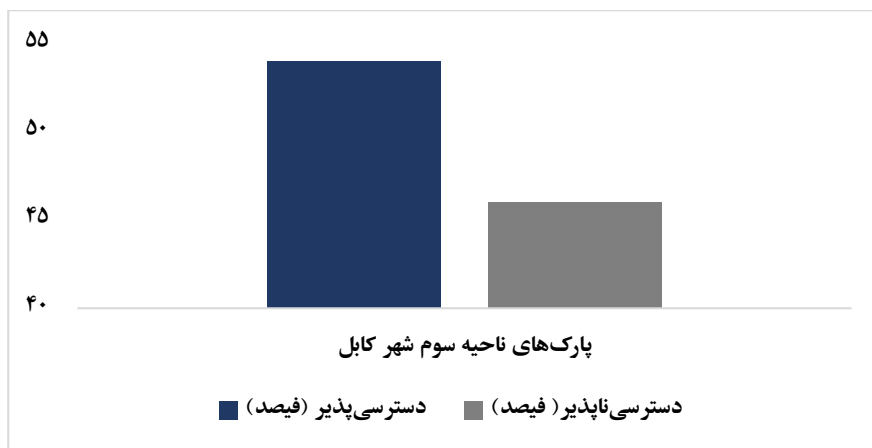
تحلیل جامع وضعیت دسترسی پذیری که از محاسبه اوسط فیصدی انطباق هر پارک با دوازده معیار ADA به دست آمده است، نشان می‌دهد که هیچ‌یک از پارک‌های ناحیه سوم نتوانسته‌اند میزان انطباق ۷۰٪ با استانداردهای جهانی را تکمیل نمایند. باغ وحش کابل که اوسط انطباق آن ۶۳٫۳٪ محاسبه گردیده است، دلیل عمده این وضعیت هموار بودن مسیرهاست؛ در حالی که در پارک چمچه مست، انطباق تنها ۴۵٫۶٪ برآورد شده که به طور مستقیم با کمبود زیربنای ابتدایی و مسائل مصئونیتی مرتبط می‌شود. در کل، مطالعات نشان می‌دهد که اوسط سطح دسترسی پذیری در پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل تنها ۵۴٪ است (شکل ۱۱).

مصاحبه‌ها که بر اساس مشخصات افراد مورد نظر صورت گرفت، بعد از تحریر متن‌ها و تحلیل موضوعات، یافته‌های کلیدی به اساس کتگوری پاسخ‌دهندگان به سه بخش تقسیم شده است.

۱. عوامل فیزیکی و مدیریتی

همه‌ی مصاحبه‌شوندگان، علاوه براین که از مشکلات داخل پارک صحبت داشتند، مسیرهای پیاده‌رو منتهی به پارک را نیز غیرقابل استفاده دانستند. به‌طور مثال یکی از استفاده‌کنندگان ویلچر (مرد، ۳۵ ساله) در مصاحبه خود اظهار نمود: "پارک کارته مأمورین دارای رمپ است؛ اما دروازه ورودی آن

به قدری کم عرض است و موانع چرخشی دارد که به ویلچر من اصلاً امکان ورود نمی‌دهد و رمپ عملاً غیر قابل استفاده است". متخصصین نیز، علاوه بر تأکید بر موانع فیزیکی، به ضعف مدیریت شهری و عدم وجود قوانین الزام‌آور برای رعایت کدهای ساختمانی اشاره نمودند.

شکل ۱۱: اوسط کلی میزان دسترسی پارک‌های تفریحی ناحیه سوم شهر کابل

۲. چالش‌های اجتماعی و روانی

اکثریت معلولین که فیصدی آن‌ها به ۶۷٪ می‌رسد، بیان داشتند که چالش‌هایی از قبیل رفتار نامناسب و نگاه‌های تحقیرآمیز، آن‌ها را از دسترسی به پارک‌ها محروم می‌سازد و سبب به حاشیه راندن آن‌ها می‌شود. ۱۰ نفر از مصاحبه‌شوندگان به روشنی از احساس «شرم، خجالت و اضطراب» در پارک صحبت کردند. آن‌ها گفتند که نگرش‌های ترحم‌آمیز یا تمسخرآمیز دیگران، مانعی بزرگ‌تر از موانع فیزیکی برای مشارکت آن‌ها در اجتماع است. همین موارد در مصاحبه یک فرد دارای معلولیت حرکتی (۲۸ ساله) به وضاحت قابل دریافت است: "زمانی به پارک می‌روم، مرا نگاه‌های همدردی و گاهی تمسخرآمیز افراد آزار می‌دهد این نکات بیشتر از عدم وجود رمپ و زینه‌ها برایم آزاردهنده است؛ به همین خاطر معمولاً تمایل دارم در خانه بمانم".

۳. تجربیات واقعی و توصیه‌ها

با وجود این‌که مصاحبه‌شوندگان از مشکلات گوناگون در استفاده از پارک‌ها صحبت داشتند، در بیانات اکثریت مطلق آن‌ها، فضای سبز منشأ آرامش خوانده شده است. مصاحبه‌شوندگان پیشنهادات مشخص برای بهبود پارک‌ها را بیان داشتند که کلیدی‌ترین آن‌ها شامل نصب لوحه‌های بریل، ایجاد رمپ‌های

استندرد، معیاری سازی تشناب‌ها و از همه مهم‌تر، مشارکت معلولین در پروسه طراحی و نظارت بر پروژه‌ها بود.

علاوه بر مصاحبه‌ها با افراد دارای معلولیت، مصاحبه با ۹ نفر از مدیران و کارکنان خدماتی، ابعاد پنهان مشکلات پارک‌ها را آشکار نمود. به طوریکه یافته‌ها نشان می‌دهد که تمامی کارکنان پارک‌ها (۱۰۰٪) هیچ‌گونه آموزش مسلکی در ارتباط به نحوه تعامل، راهنمایی و کمک به معلولین نداشته‌اند. مدیران پارک‌ها از مهم‌ترین موانع در در ایجاد تسهیلات به «نبود بودجه اختصاصی»، «عدم توجه کافی نهادهای دولتی» و «عدم وجود طرزالعمل‌های نافذه» اشاره کردند. نکته قابل توجه این است که با وجود تأیید کارکنان در باره خطرات فیزیکی در پارک (مانند گودال‌ها، پستی و بلندی‌ها و نبود کتاره در حاشیه دریا)، مدیران بیان کردند که تاکنون شکایت رسمی از سوی افراد معلول دریافت نکرده‌اند؛ موضوعی که ناشی از انزوا و عدم حضور این افراد در پارک‌ها به خاطر این موانع است و احتمالاً ضعف سیستم ثبت شکایات پارک‌ها را نیز به طور غیر مستقیم بیان می‌کند.

از سوی دیگر یافته‌های مصاحبه با ۵ نفر از متخصصین (شامل شهرسازان، انجیران و فعالان حقوق معلولین)، نشان می‌دهند که ضعف اساسی در شیوه طراحی شهری کابل وجود دارد. به باور اکثریت قاطع این افراد (۸۰٪) اصول طراحی همه‌شمول در پارک‌های کابل به گونه کامل در نظر گرفته نشده است. از دید آن‌ها مشکلات موجود فقط به عدم موجودیت تسهیلات فیزیکی همچون رمپ، تشناب و پارکینگ محدود نمی‌شود؛ بلکه ضعف در مدیریت شهری و عدم موجودیت نظارت بر تطبیق قوانین شهری عامل اصلی این وضعیت است. این متخصصان برای بهبود وضعیت، ایجاد مقرره‌های ملی الزامی توسط شاروالی را پیشنهاد می‌کنند. همچنین اجباری شدن دریافت «تایید دسترسی‌پذیری» پیش از آغاز پروژه‌ها و آموزش حقوق معلولین در مکاتب جهت ترویج تفکر طراحی برای نیازهای افراد دارای معلولیت، از دیگر اولویت‌های مطرح‌شده توسط آن‌ها است.

بحث و مناقشه

در این قسمت، یافته‌های این تحقیق با تحقیقات گذشته مقایسه شده و مورد تحلیل و تفسیر علمی قرار می‌گیرد.

نتایج کمی این تحقیق نشان داد که اوسط دسترسی‌پذیری پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل (۵۴٪) است که با استانداردهای جهانی (ADA) نقص زیادی دارد. این نتیجه بانایج تحقیقات انجام‌شده در کشورهای همسایه و در حال پیشرفت همخوانی دارد. به‌طور مشخص، یافته‌های این تحقیق با مطالعه

احمد زادهو همکاران (۱۳۹۳) در تبریز که انطباق ۳۸ درصدی را نشان دادند، و همچنین تحقیق ترحونی و همکاران^۹ (۲۰۲۵) در اربیل عراق که وضعیت پارکینگ‌ها و رمپ‌ها را کمتر از ۵۰٪ ارزیابی کردند، همخوانی دارد. یافته‌های گونگور و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۶) در ترکیه در مورد کم عرض بودن پیاده‌روها و سطوح ناهموار، در پارک‌های کابل (به‌ویژه پارک شهر و کارته مأمورین) نیز دیده شد. این شباهت‌ها نمایانگر مشکلات مشترک شهرهای منطقه در نادیده گرفتن اهمیت زیربناهای شهری است.

آنچه این تحقیق را با تحقیقات دیگر متمایز کرده و نوآوری آن به شمار می‌رود، بررسی «تجربیات واقعی» و جنبه اجتماعی موضوع بود. در حالی که تحقیقات اروپایی؛ مانند پوگلاوچ و همکاران^{۱۱} (۲۰۲۳) در کرواسی بیشتر بر جزئیات فنی خاص (مانند تأثیر شیب بر ضربان قلب) تأکید کرده‌اند، این تحقیق آشکار ساخت که در بافت اجتماعی کابل، موانع فرهنگی و روانی به اندازه موانع فیزیکی مانع ایجاد می‌کنند. یافته‌های کیفی ما نشان‌دهنده احساس «شرم، نگرانی و ناامنی» در بین معلولین است که با نتایج وینوفسکا-هیچاک و همکاران^{۱۲} (۲۰۲۲) همخوانی دارد که نشان دادند با وجود مشکلات فیزیکی، علاقه به تعامل اجتماعی وجود دارد؛ اما محیط اجتماعی نادرست مانع آن می‌شود.

تجزیه و تحلیل دلایل ایجاد وضعیت موجود، سه علت عمده‌ی پایین بودن سطح دسترسی‌پذیری پارک‌های کابل را آشکار می‌سازد.

۱. عدم موجودیت قوانین و کنترل ساختمانی: عدم موجودیت کدهای ساختمانی/انجینیری الزامی و چک‌لیست‌های نظارتی دقیق در شاروالی‌ها، سبب شده است که قراردادی‌ها و طراحان هیچ‌گونه الزامی برای رعایت استانداردها احساس نکنند. این در حالی است که قانون حقوق افراد دارای معلولیت در کشور وجود داشته و بر رعایت این حقوق در تمامی پروژه‌ها تأکید دارد.

۲. بافت فرسوده و آسیب‌های جنگ: بسیاری از پارک‌های شهر کابل داری بافت قدیمی بوده و در جریان جنگ‌های چهل سال گذشته آسیب دیده‌اند. با این حال، در پروسه بازسازی و نوسازی این پارک‌ها اصول طراحی همه‌شمول در نظر گرفته نشده است.

۳. کمبود آگاهی عامه: پایین بودن سطح آگاهی عامه و ضعف در آموزش فرهنگی سبب رفتار نامناسب جامعه با افراد دارای معلولیت شده است؛ موضوعی که در یافته‌های کیفی این تحقیق به روشنی بیان شده است.

⁹ Tarhuni

¹⁰ Güngör

¹¹ Lepoglavec, Papes, Lovric, Raspudić, & Nevecerel

¹² Wojnowska-Heciak

علاوه بر دستاوردهای بااهمیت و کاربردی، این تحقیق با یک سلسله از محدودیت‌ها نیز مواجه است که با پرداختن به آن‌ها در اینجا، بر اعتبار تحقیق افزوده خواهد شد. نخست، محدوده تحقیق این مطالعه بر ناحیه سوم شهر کابل محدود بوده که فقط ۶ پارک شهر کابل را مورد بررسی قرار داده است. از این رو، نتایج این تحقیق نمی‌تواند بر تمام شهر کابل تعمیم یابد. با این حال، از آنجاییکه ناحیه سوم یکی از نواحی مرکزی و پرنفوس کابل بوده و دارای پارک‌های متنوعی می‌باشد، یافته‌های این مطالعه تا حدی تصویری کلی از وضعیت پارک‌های کابل را آشکار می‌سازد. دوم، تعداد محدود مصاحبه‌شوندگان می‌باشد. گرچه نمونه‌گیری به گونه علمی و اشباع نظری صورت گرفته و اما نظریات ۲۹ مصاحبه‌شونده به هیچ وجه نمایانگر دیدگاه تمامی معلولین، متخصصین و ذینفعان نمی‌تواند باشد. سوم، این تحقیق بر پایه استانداردهایی انجام شده که فقط شناسایی موانع برای معلولین جسمی، حرکتی و بینایی را در نظر می‌گیرد، در حالیکه ارزیابی این فضاها برای سایر افراد دارای معلولیت؛ مانند معلولین شنوایی و ذهنی نیازمند شاخص دیگر برای بررسی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی قابلیت سطح دسترسی‌پذیری پارک‌های ناحیه سوم شهر کابل برای افراد دارای معلولیت، با رویکرد ترکیبی کمی و کیفی انجام شد. تجزیه، تحلیل و تفسیر علمی داده‌های مشاهده میدانی و مصاحبه‌ها نشان‌دهنده نتایج زیر است:

نخست، اوسط دسترسی‌پذیری ۵۴ درصدی پارک‌های ناحیه سوم، نشان‌دهنده وضعیت وخیم پارک‌های شهر کابل است. این فضاها با وجود عامه بودن، برای یک بخش بزرگی از جامعه شامل افراد دارای معلولیت جسمی، حرکتی، بینایی و همچنین سالمندان غیرقابل استفاده بوده و یا دسترسی به آن‌ها با دشواری‌های جدی همراه است. این وضعیت در پارک‌هایی با ویژگی‌های توپوگرافی خاص؛ مانند «پارک چمچه مست» به علت عدم کتاره حفاظتی در کنار دریا، حتی به مرحله هشدار و خطر جانی رسیده است.

علاوه بر وضعیت عمومی زیربناها، یافته‌های این تحقیق نشان داد که پیوستگی دسترسی در شهر کابل از بین رفته و مفهوم «زنجیره سفر» در این شهر قطع شده است. به عنوان نمونه، حتی در پارکی نظیر باغ وحش کابل که وضعیت داخلی نسبتاً بهتری (۶۳،۳٪) برخوردار است، بنابر نبود تشناب‌های استاندارد و پارکینگ‌های اختصاصی یک فرد دارای معلولیت نمی‌تواند به صورت مستمر، مستقل و طولانی مدت از این فضاها استفاده کند و همواره نیازمند همکاری دیگران است.

فراتر از موارد فوق، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که در طراحی پارک‌های شهری کابل معلولیت‌های حسی کاملاً نادیده گرفته شده‌اند. اصولی اندکی که در این فضاها رعایت شده، صرفاً متمرکز بر افراد دارای معلولیت حرکتی بوده و نیازهای افراد نابینا و کم‌بینا در پارک‌های ناحیه سوم به طور کلی مورد غفلت واقع شده است.

علت اساسی این کاستی‌ها، عدم موجودیت طرزالعمل‌های مشخص برای صدور جواز و کنترل ساختمانی در شاروالی‌های و ارگان‌های ذیربط است. چونکه با وجود صراحت «قانون حقوق و امتیازات اشخاص دارای معلولیت» و سایر اصول جهانی که افغانستان متعهد به تطبیق آن‌هاست، در عمل هیچ‌گونه چک‌لیستی وجود ندارد که در نتیجه، در پروسه صدور جواز، نقشه‌ها بر اساس استندردهای دسترسی‌پذیری ویزه نمی‌شوند و در جریان تطبیق پروژه‌ها نیز هیچ‌گونه کنترل و نظارتی بر اساس آن صورت گیرد.

در نهایت و مهم‌تر از همه، این تحقیق با تجزیه و تحلیل داده‌ها، تأثیر متقابل موانع فیزیکی و چالش‌های اجتماعی را آشکار ساخت. یافته‌های نشان می‌دهد که عدم رعایت اصول دسترسی‌پذیری در طراحی پارک‌ها، مستقیماً به حاشیه‌راندن شدن افراد دارای معلولیت می‌انجامد. به عنوان مثال، وقتی که یک فرد به علت نبود رمپ نیازمند کمک دیگران می‌شود، استقلال و کرامت انسانی خود را در معرض آسیب می‌بیند و در نتیجه، استفاده این فضاها دیگر برای او خوشایند نخواهد بود. از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که ارتقای آگاهی عامه و آموزش فرهنگی، پیش‌نیاز اساسی برای ایجاد و بهبود زیربنای فیزیکی در پارک‌ها به شمار میرود.

پیشنهادهای

با در نظر داشت یافته‌های علمی تحقیق حاضر و با استناد به استانداردهای (ADA)، پیشنهادت ذیل به منظور بهبود وضعیت پارک‌های موجود و همچنین طراحی پارک‌های جدید ارائه می‌گردد.

۱. در بخش تخنیکی (مسیر و حرکت)

دروازه‌های ورودی و پیاده‌روها باید باهم سطح باشند و موانع فیزیکی (نظیر میله‌های U شکل و دروازه‌های چرخشی) باید وجود نداشته باشد. حداکثر شیب رمپ‌ها ۸٪ (۱:۱۲)، و عرض آن حداقل ۱۲۰ سانتی‌متر باشد، همچنین سطح رمپ‌ها نیز باید اصطحکاک کافی داشته و در دو طرف دارای کتاره باشند. همچنین، عرض پیاده‌روهای اصلی باید حداقل به ۱۵۰ سانتی‌متر برسد تا ویلچر به راحتی بتواند در آن دور بزند. برای رفع نیازهای حسی نیز، نصب فرش‌های حسی هشداردهنده

(Tactile Paving) در نقاط خطرناک (مانند کنار دریا در چمچه مست)، حذف موانع هوایی و استفاده از خط بریل و نقشه‌های لمسی الزامی می‌باشد.

۲. در بخش رفاهی و خدماتی

برای ایجاد استقلال و عدم وابستگی استفاده‌کنندگان به کمک دیگران، داشتن پارکینگ مخصوص با عرض کافی (۳۶۰ سانتی متر) در نزدیک‌ترین فاصله به دروازه ورودی و نصب چوکی‌های شهری مناسب (چوکی‌های دارای فضای کناری برای ویلچر و آبنوش) الزامی می‌باشد. همچنین، در هر پارک تفریحی باید حداقل یک باب تشناب قابل دسترسی (با ابعاد حداقل ۱۵۰×۱۵۰ سانتی متر و دستگیره‌های کمکی) وجود داشته باشد.

۳. در بخش مدیریتی و قانونی

اصول طراحی همه‌شمول باید در پروسه‌ی صدور جواز ساخت و ساز پارک‌ها به صورت جدی رعایت گردد. علاوه بر این، ترتیب یک چک‌لیست نظارتی دوره‌ای برای حفظ و مراقبت از زیربنای و تشکیل کمیته مشورتی شهری با حضور نمایندگان افراد دارای معلولیت، می‌تواند سبب ارتقای کیفیت پروژه‌ها شود.

سپاسگزاری

نویسندگان این مقاله از تمامی اشخاصی که در انجام این تحقیق همکاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی می‌نمایند و سپاسگزاری و امتنان خویش را خدمت استاد محترم، پوهاند داکتر عبدالقیوم کریم، ابراز می‌دارند که با راهنمایی‌های علمی و حمایت‌های مسلکی ایشان در مراحل مختلف انجام این تحقیق نقش مهمی ایفا نمودند. علاوه بر آن، راهنمایی‌های دقیق و نکات اصلاحی ایشان سهم بسزایی در ارتقای کیفیت علمی این مقاله داشته است.

جا دارد از تمامی مصاحبه‌شوندگان سپاسگزاری صورت گیرد که با حوصله‌مندی کامل وقت گذاشتند و در این پروسه سهم گرفتند و سبب شدند تا سروی در نظر گرفته شده برای این تحقیق در اسرع وقت تکمیل گردد.

سهم نویسندگان

پوهنیار علی کیهان ستانکزی مسئولیت سازماندهی و مدیریت همه‌جانبه این تحقیق را از آغاز تا پایان بر عهده داشته و تدوین، تنظیم و نگارش نهایی گزارش/متن مقاله را انجام داده است.

سمیع‌الله رستمی در گردآوری معلومات میدانی و داده‌ها، ترتیب‌دهی چک‌لیست‌ها و تحلیل ارقام (کمی و کیفی) نقش ارزنده داشته است. پوهنیار محمدکامل حلیمی در طراحی تحقیق، رهبری استراتژیک تحلیل‌ها، مرور کلی مقاله، ارائه نظریات اصلاحی و بازنگری محتوا در مراحل مختلف سهم داشته است.

تضاد منافع

نویسندگان تصدیق می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافع (اعم از علمی، مالی، شخصی یا سازمانی) میان نویسندگان در انجام این تحقیق و نگارش مقاله حاضر وجود ندارد.

- رفیع زاده، ن. (۱۴۰۰). تحلیل میزان دسترسی پذیری بوستان های شهر تهران برای افراد دارای محدودیت جسمی-حرکتی با تأکید بر مفهوم دیزاین فراگیر. نشریه علمی باغ نظر، ۳۵-۴۶.
<https://doi.org/10.22034/bagh.2020.230179.4539>
- احمد زاده، ح.؛ مکانی بناب، س. و غفاری، ی. (۱۳۹۳). ارزیابی و بررسی وضعیت پارک های شهر تبریز بر اساس استاندارد های مناسب سازی ویژه افراد دارای معلولیت (نمونه موردی پارک های منطقه ۲ شهرداری تبریز. هشتمین کنگره ملی مهندسی عمران، پوهنخی مهندسی عمران، بابل. بازیابی شده از [لینک](#).
- تقوایی، م.، مرادی، گ.، & صفرآبادی، ا. (۱۳۸۹). بررسی و ارزیابی وضعیت پارک های شهر اصفهان به اساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان. مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۶۴-۴۷. بازیابی شده از [لینک](#)
- ریاست عمومی برنامه ریزی شهری، وزارت شهرسازی و مسکن. (۲۰۱۹). طرزالعمل تهیه پلان های تفصیلی شهری. کرکه آبادی، ز.، و میرزایی، ع. (۱۴۰۰). بررسی فضاهای پارک های شهری براساس توانمندی های معلولین جسمی حرکتی (نمونه موردی: پارک نبوت کرج). فصلنامه آینده پژوهی شهری، ۳۷-۲۱.
[doi:10.30495/uf.2021.1935545.1008](https://doi.org/10.30495/uf.2021.1935545.1008)
- نیکزاد، خ. (۱۴۰۰). افراد دارای معلولیت حدود ۱۴ درصد کل جمعیت کشور را تشکیل می دهند | طلوع نیوز. [لینک](#)
- شاروالی کابل. (۱۴۰۵). شاروالی کابل. [لینک](#)
- Department of Justice. (2010). 2010 ADA Standards for Accessible Design.
- Güngör, S., & ARISOY, N. (2023). A Research on The Accessibility of Parks: The Case of Ankara Ahmed Arif Park. Proceeding Book of 4th International Conference on Engineering and Applied Natural Sciences ICEANS 2023. 4th International Conference on Engineering and Applied Natural Sciences ICEANS 2023.
<https://doi.org/10.59287/as-proceedings.280>
- Güngör, S., Demir, M., & Polat, A. T. (2016). A ReseARch on Accessibility of uRbAn pARks by disABled useRs. 6(12). [Link](#)
- Hadeel R Bakhsh, Chippendale, T., Al-Haizan, N., & Bin Sheeha, B. H. (2024). Assessment of park paths and trails to promote physical accessibility among wheelchair users in Saudi Arabia. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy*, 37(1), 42–51. <https://doi.org/10.1177/15691861241254511>
- Inauguration of Seven Public Parks in Kabul. *Investing in Public Spaces*. | UN-Habitat. (n.d.). Retrieved January 20, 2026. [Link](#)
- Lepoglavec, K., Papes, O., Lovric, V., Raspudić, A., & Nevecerel, H. (2023). Accessibility of Urban Forests and Parks for People with Disabilities in

- Wheelchairs Considering the Surface and Longitudinal Slope of the Trails. *Sustainability*, 1-20. [doi:https://doi.org/10.3390/su15107741](https://doi.org/10.3390/su15107741)
- Mushkani, R. A., & Ono, H. (2021). The role of land use and vitality in fostering gender equality in urban public parks: The case of Kabul city, Afghanistan. *Habitat International*, 118, 102462. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102462>
- The Asia Foundation. (2020). Model Disability Survey of Afghanistan 2019. [Link](#)
- UN Department of Economic and Social Affairs. (2006). Article 9—Accessibility (Convention on the Rights of Persons with Disabilities). [Link](#)
- WHO. (2022). Global Report on Health Equity for Persons with Disabilities (1st ed). World Health Organization.
- Wojnowska-Heciak, M., Suchocka, M., Błaszczyk, M., & Muszyńska, M. (2022). Urban Parks as Perceived by City Residents with Mobility Difficulties: A Qualitative Study with In-Depth Interviews. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2018. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042018>
- World Bank. (2023). *Disability Inclusion Overview*. [Link](#)